

A személy- és nevelésközpontú tanulásszervezéssel élménnyé válik a tanítás, de a gyerekek számára az ismeretek elsajátítása is. A *cselekvéses tanulás* folyamán alapvető attitűddé válik a különbözőség, amelyben minden tanuló megtalálja egyéni szükségleteit, a tanulás és az elsajátítás élményét és örömét. A változatos tevékenységek folyamatosan gazdagítják tanítványaink *szociális kompetenciáit*, ezzel megerősítve társas kapcsolataikat s eligazodásukat a gyerekek-felnőttek világában.

DR. SULYOK HEDVIG

főiskolai docens

Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Szeged

Figyelem! Tanároknak, diákoknak szól!

Ez már sok(k)! Negédes anyanyelvünk

1.0. Piacon, csarnokban járva, buszon, trolin utazva, baráti beszélgetés, de akár rádiózás, neten történő barangolás közben is egyre többször vagyunk szem- és fültanúi egy már-már össznépvé vált társalgási stílusnak, valami negédeskedő gügyögésnek. Mintha környezetünk egyre nagyobb (vagy csak egyre hallhatóbb?) rétegein venne erőt az a – jobb híján csak nyelvi infantilizmusnak, igénytelenségnek nevezhető – jelenség, amikor a partnerek mondataikat, megnyilatkozásait agyonbecézett formákkal, *édibédi* szóficamokkal tarkítják, legyen az akár az érthetőség rovására is. (E lassan általánossá váló nyelvi módíró nyelvművelő folyóirataink hasábjain az utóbbi években több ismertető és hozzászólás, tanulmány olvasható, s a már ismert alakok mellé saját gyűjtésű példáinkat is hozzátehetjük.)

1.1. Valószínűleg a legtöbb nyelvnek és használóinak is sajátja az, hogy a beszélőhöz, a beszéd tárgyához fűződő érzelmi közelséget, kötődést, a lazább, oldottabb kapcsolatot, spontaneitást a kicsinyítő, becéző képzők gyakori használatával is jelzi. Ez a magyarban olyan formában is megvalósulhat, hogy e képzők – legtöbbször az *-i*, *-ci*, *-csi*, *-si*, *-kó*, *-ó*, *-u* stb. – egy megrövidült, csonkult tőhöz kapcsolódnak.

Csonkulással, főként a személynevek csonkulásával (Péter > Pet, Pete; Domokos > Dom, Doma stb.) már szórványemlékeinkben is találkozhatunk, de hogy túl messzire ne menjünk az időben: így gazdagította nyelvünket (1907-től) Heltai Jenő mozija is. Mára szilárdan beépült szókincsünkbe a csoki, a foci, a fagyi stb.; nem idegenkedünk tőle, hanem használjuk a babamama nyelvhez vagy az óvodások szóhasználatához tartozó *bibi*, *poci*, *bölcsi*, *ovi* típusú formákat is. Iskolás gyermekünk beszédében a már megszokott szavakon túl (*diri*, *gimi*, *suli*, *oszifő*, *föci*, *doli*, *bocsi* és társai) egyre gyakrabban tűnik fel új és még újabb forma, a „*milyen a pulcsid*” kérdést felváltotta a „*milyen a telcsid*”, és indulás előtt nemcsak a *sapit*, *sapeszt*, *sapót*, a *tatyót* ('táska') is keressük. A diáknyelv, a hallgatói zsargon különben is rendkívül hajlékony, hajlamos a rövidített, becézett szóalakok – olykor túlzott – használatára (*szupi* ötlet, ha *tesiórán* nem *szadiznak* velünk, hanem inkább *korizni* fogunk, jobb ez, mint hajnali 6-ra az *uszi*ba menni; ha rossz a *bizi*, akkor *depi* leszek, és jön a *hiszti*, de nincs nálam *zsepi*). Ezek és a

hasonló szavak többé-kevésbé az életkori sajátosságok közé is sorolhatók, s biztosan lesz olyan, amelyik idővel kiesik a rostán – új idők új divatot hoznak –, s a helyükön, nem pedig minden második szavunkként használjuk e kifejezéseket, akkor – stílusosan szólva – még bele is fér.

1.2. Családi, baráti beszélgetésekben, informális diskurzusokban is gyakori használatú, nem kárhozzáttható formák a *szabi*, *cigi*, *nyugi*, *baki* típusú alakok; természetesen az már a körülmények függvénye, egyéni megítélés, társaság, helyzet, igényesség kérdése, hogy *szoliba* vagy *szoláriumba* megyünk, *üzit* vagy üzenetet hagyunk. Olykor egyes becézett rövidítések használatát eltűzöttnek, értelemzavarónak is érezhetjük. Ilyen pl. az újabban gyakran hallható *uncsiteső* (aki nem biztos, hogy unalmas is), vagy a *szenyő* 'szendvics' (nem egyenlő a „de szenyő vagy” megállapítás 'szemét' szavával, viszont kimondhatjuk: homonimák a csonkult formák soraiban is szép számmal találhatók). Talán szubjektív megközelítés, de szűkebb-tágabb családjukban nem szokás nagyikának, papikának hívni a nagymamát, nagyapát (ezzel – természetesen – nem azt kívánjuk sugallni, hogy kizárólag csak az *öreganyám* vagy az *édes szülém* megszólítás az, amely társadalmilag korrekt, és számunkra is elfogadható).

2.1. Ahol azonban ömlik, csorog és tobzódik ez a kicsavart, agyonrövidített, néha teljesen értelmetlennek tűnő elnevezésdömping, az a piacok, plázák és a *freeblogok* világa. A kofák áruja közé szűrt – tényleg nem nagy – táblácskákon régebben is előfordult az uborka helyett az *ubi*, cseresznye helyett a *cserkő* (ma már inkább *cseri*), s követte ezt a *pari*, *nari* is; a *kiwinek*, *licsinek* szerencséje van. Láttam táblát: *buri* 120 Ft (piacon talán jobban szeretjük a krumplit); a KGST- vagy kínai piacok standjain szerepel: *gatyó*, *tasi*, *szaty*, *zacs*; üde színfolt a *zokni*, saját jogán hívják így.

A gügyögés, rövidítés talán – szó szerint – a konyhanyelvben terjedt el legjobban; az internetes gasztrolapok, gasztroblogok nyelvét teszi gyakran (szándékával ellentétben) értelmetlenné, legalábbis nehezen kihüvelykeztetővé. A „mit eszünk ma?” bloghely egy 2008 nyári beírása *zöld bori levit* ajánl (sic!), de nem marad el mögötte egy ebédet házhoz szállító cég internetes étlapja sem. Azon kívül, hogy arra biztat: „*telcsin is rendelhetsz tőlem*”, *pici-poci* (gyermek-?, zóna-?) adagokat is kínál. A nyilván közvetlenségre törekvő stílusú séf vagy tulajdonos ilyen fogásokat ajánl (2008. 37. és 47. hét között): „krumplileves *kolbival*, vegyes *gyümileves*; van *főzike*, feltét *nuku*”. A húsos ételek között találunk *pulykapörít* *nokival*, *marhapörít*, *lecsós sertéshusit*, *lencsefőzöt pörivel*. Édesszájú éhesek kérhetnek mindenféle *palát*, *sütiműtit*. Fogyókúrázóknak van *vegakajcsi*, *fitneszsali*. A salátakínálat egyébként is gazdag: van *vegysali*, benne *kápi*, *ubi*, *pari*, tejfölös *ubisali*, *csemiubi*, *parisali*. (A *mocisali*hoz, *broki*hoz már nagyobb rejtvényfejtő hajlam, esetleg fordítóprogram kellhet, de olasztanárok előnyben...) Egy másik gasztroblog trendifogyi ajánlatát nézegetve ezt látjuk: „*uzsira* 2 őszibari, vacsi: 1 kefir, 1 *pari*, 1 *papri*. A sült hasábburi tilos, egyél inkább tönkölybúzasemint, málnalekivel”.

2.2. Az (év végi) ünnepek előtt vettem kézbe – és közelebbről szemügyre – egy hipermarketlánc reklámújságjában már egy ideje hirdetett *Hevi-Savit*. Ez elnevezés feloldása nem hevesi – Heves megyéből származó – savanyúság, az előtag ugyanis családnév-rövidítést takar. A termék egy vállalkozás gyártmánya, amely Hevi-Savi Élelmiszeripari és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság néven vettetett fel a cégjegyzékbe; a Hevi-Savi tehát nem csak egy kft. tulajdonneve, hanem rögtön egy márkanév is (kettőt egy csapásra...). S hogy nem egyedi jelenségről van szó, arra a Gyümi is jó példa, újabban egy joghurt márkaneként találkozhatunk vele, a *Mogyi* a sós mogyoró zacskóján díszleg, *Dr. Pogi* pedig egy teasütemény forgalmazó bt. neve.

Ugyancsak az ünnepek előtti piaci bevásárlás „hozadéka” a *pipicici* szószörny is, (első elolvasásakor kettős látásra gyanakodhatunk) megértésében – ’csirkemell’ – a táblán tőle nem messze lévő *pipicombi* segített.

2.3. A világháló a freeblogok nyelve szívesen használja a tegeződő formákat, nem mentes a túlzásoktól, gyakran szül szellemes, egyéni fordulatokat, hisz éppen azt a bizalmasabb, szabaddabban légkört igyekszik megteremteni, amely az érdeklődőket a közös topichoz köti. Mindenképpen megmosolyogtató azonban, amikor egy baba-mama topic egyik kismama levelezője azt írja: fiacskájának „már *hozzátápi* van, mert nem akar *szopizni*, a *tejcsi* is kevés, talán mert *csaszíval* született”. (Az üzenetváltások a blogon nagyjából ebben a stílusban folytatódnak, ám egyszer egy – a gyermeke által talán nem kevésbé elvárásolt, de ép stílusérzékkel megáldott – belépő üzenete tűnik fel, ő azt tanácsolja a csevegőknek, így ne egymáshoz, a gyerekekhez se seppегjenek, ti. „A baba nem hülye, csak kicsi!” – írja az utolsó megjegyzését csupa nagybetűvel, amely a neten igencsak hangsúlyos fellépés.) Az esküvős topicokon is erős a nyelvújítási hajlam, *menyaruciról* és *völíkről* cserélnek eszmét az ifjú árak (a példák – sajnos – szaporíthatók).

3.1. A magyar szóképzletbe szilárdan beépült becéző szavakon jóval túl vannak már ezek a példák, legtöbbjük (pl. *narisari* – ’narancessárga’, *üccsi* – ’üdítő’, *öribari* – ’örök barát’, *piriburi* – ’pirított burgonya’ stb.) arra sem alkalmas, hogy velük az esetleges célt – egyéni kifejezésmódot, az azonos érdeklődési csoporthoz, esetleg az azonos korosztályhoz való tartozást, kapcsolatteremtést stb. – elérjük. (Töredelmesen bevalljuk, bár nagyon *trendi*, nagyon *kül*, és laza is kellőképpen, de az átlagos nyelvhasználó számára olykor komoly erőfeszítést igényel már ezek megértése, fordítása is...)

Nyelvünk – különösen annak beszélt változata – mindig mozgásban van, alakul, azonnal reagál a társadalmi változásokra, tükröt tart elénk: milyenek vagyunk. A felgyorsult életmód magával hozta az interakciók, a beszédtempó felgyorsulását is, így módon számtalan rövidülés-sel, csonkulással született szó színesíti mondatainkat. Az is elfogadott, hogy ezek kicsinyítő képzős változatai, játékos, hangulatos képzések szövik át a diáknyelvet, a szakzsargont, szlenget, s ha nem visszük túlzásba használatukat, jelezhetjük vele, hogy most nem hivatalos (formális), hanem baráti (informális) eszmecsereéről van szó. Az így született szavak elvehetik egy-egy kellemetlenebb megállapítás élet, enyhíthetik annak súlyát, elfogadhatóbbá tesznek helyet, eseményt, időt (a kutyust a *gyepiről* mentettük, még egy kicsit *büdi*; ezt a ruhát a *turiban* vettem stb.). A fenti példák többsége azonban nem ilyen, sem nem jópofa, sem nem közvetlen, legfeljebb jópofáskodó, közvetlenkedő. Itt tényleg nem a régebbi korok *tehénkéje*, *kenyérkéje* köszön vissza egy maibb, modernebb stílusnak megfelelően; másról van szó. Az év végi szabadságolások előtt a „*Mindenkinek boldog karit!*” fordulattal elköszönő ismerős minden meg-hittséget nélkülöző kívánsága, az üzlet, a reklám, a világháló, a kereskedelmi média világából is ömlő mímes, harsány közvetlenkedés egy széteső nyelvi értékrendet tükröz: nem kedves, inkább talmi, igénytelen és gyakran irritáló, sértő is. Stílustörő és némiképp morbid is, ha valaki annyira *depi*, hogy már-már kész *öngyi* lenni, nemkülönben, mikor Halottak napján a temetői *ravi*hoz beszél meg találkozót. Az egyik tv-csatornán (MTV! Nem Viva, nem Story!) egy valóságshow-ban a főszereplővel *öribarit* kerestetnek, s a szó minden folytatásban számtalanszor elhangzik, illusztrálva így módon a téma komolyságát, mélységét is. Az ilyen szavakat használnak eszébe sem jut: hátha nem mindenki óhajt partner lenni abban a cuppogó, csöpögő csevegésben, amely stílusával *brancsbéliként* kívánja kezelni a hallgatót, vásárlót, megrendelőt, állampolgárt – engem, téged, mindnyájunkat.

3.2. A vázolt jelenség megnevezésére több kifejezés is közszájon forog (Szende – igen találóan – nyelvi infantilizmusnak deklarálta), de hívják gügyögésnek, seppегésnek, rózsaszín,

cukormázás stílusnak, nevezik Barbie-nyelvnek is (családi és informális közegben mi plázamacsek nyelvezetként aposztrofáljuk, bár – el kell ismerni – a szendei terminus jobban fedi a valóságot). Vizsgálata – a lexikológián, stilisztikán, nyelvművelésen kívül – a gender-nyelvészetnek is számos megállapítással, tanulsággal szolgálhat.

Tudjuk, a túlzások gyakori használata éppen azok kioltását jelenti, a mérték elvesztésével elvész az érték is. Mi sem ragaszkodunk az *isa pur* és *homu vogymuk* formulához, de szeretnénk hinni – még attól innen, ahogy Barbie, Sylvi, Eryka és Roby beszélnek –: lehessen még erős várunk nekünk a nyelv. Mert a stílus – maga az ember. És a kör itt be is zárul.

IRODALOM

Brauch Magda (1999): Ubi, cseri és egyéb „jópofaságok” egy erdélyi szemével. Édes Anyanyelvünk, XXI/2. 9.

Csetneki Sándorné (1986): Uzsi, édi, ari. Édes Anyanyelvünk, VIII. 8.

Ilosvai Ferenc (1997): Tündi-bündi Mókucik. Édes Anyanyelvünk, XIX/2. 9.

Keszler Borbála (szerk.) (2000): Magyar grammatika. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Keszler Borbála – Lengyel Klára (2002): Kis magyar grammatika. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Mónus Imre (1997): Dugipénzből mogyis fagyit a cukiban. Édes Anyanyelvünk, XIX/2. 9.

Szende Aladár (1995): Nyelvi infantilizmus: az ovitól a raviig. Édes Anyanyelvünk, XVII/5.4.

Zimányi Árpád (2007): A metrótól a logóig. Édes Anyanyelvünk, XXX/2. 8.

Internetes források

www.anyucika.hu; www.cegtar.hu; www.miteszunk.hu; www.nlcafe.hu; www.nyilvantarto.hu;
www.rozsaszincskolade.freeblog.hu stb.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőzéséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Azoktól a szerzőktől, akik megfelelő feltételekkel rendelkeznek, számítógéppel írt kéziratot kérünk lemezen és nyomtatva is.

Nagyon fontos, hogy külön lapra írják föl *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét*, valamint *irányítószámot* lakcímüket.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk. Szerkesztőségünknel is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrzünk meg és nem is küldünk vissza.